

KOERS HOUDEN

De laatste vijf weken - de tijd na kerstmis - hebben wij hier nagedacht, gesproken en gezongen over zachtmoedigheid, barmhartigheid, en over de kwetsbaarheid die daar mee gepaard gaat. Het is, denk ik, een goede zaak, om ter afsluiting van deze weken en als voorspel op de Veertigdagentijd die woensdag begint, stil te staan bij de Bergrede, evangelisch manifest van zachtheid en rijk pleidooi voor menslievendheid. Die Bergrede lijkt in de ogen van de moderne wereld soms achterhaald. De auteur Joris Luyendijk spreekt van een Bergrede die 'verdamp't' is : veel mensen, met name in de wereld van de banken en van de politiek, hebben weinig inzicht meer in het ingewikkeld netwerk waarin en waarvoor ze werkzaam zijn. Menslievendheid, moreel handelen raakt dan in de verdrukking. Hij heeft gelijk. Toch is hij zoals wij allemaal het er mee eens dat aan Jezus' samenvatting van de Bergrede : 'Wat jij niet wilt dat jou geschiedt, doe dat ook een ander niet', niets achterhaald en niets verdamp't is. De Bergrede zou ook voor de wereld van vandaag wel eens het hulpmiddel bij uitstek kunnen zijn om koers te houden.

Voor de meesten van ons is het probleem waar de Bergrede hen voor stelt, denk ik, niet dat die woorden achterhaald of 'verdamp't' zouden zijn. Probleem is veel meer dat de ingewikkelde realiteit van het bestaan ons vaak dwingt om ook hard op te treden, te kiezen voor straf, wapens en oorlog, voor eigenbelang. Hard en zacht gaan vanouds samen in het scheppingsproces dat ieder leven is. Scheppen betekent immers sinds het 'in den beginne' van *Genesis*, dat er orde gebracht moet worden in chaos, dat chaos en kwaad overwonnen moeten worden. Die ga je niet alleen met zachtheid te lijf, ook niet in jezelf. Met zachtheid kom je niet ver als je tegenstander een Isisstrijder of iets van dien aard is. Jezus hanteerde soms de zweep, en wanneer zijn tegenstanders het te bont maakten, schrok hij niet terug voor harde scheldwoorden, afwijzingen die onomkeerbaar waren : 'Ga weg , satan'. Ook hardheid kan ingegeven worden door liefde, anders worden we softies. Om zachtheid te kunnen hanteren moet ook bij de ander openheid, perspectief, de mogelijkheid tot verandering aanwezig zijn. Hoe weet je dat? Hoe maak je de juiste keuze, houd je de juiste koers? Boodschap achter dit alles blijft dat de keuzes waar Bergrede en Evangelie toe oproepen het in de geschiedenis uiteindelijk zullen winnen. Ook voor het vluchtelingenprobleem van onze tijd is er geen oplossing mogelijk zonder de moedige keuze van Angela Merkel heel zwaar mee te laten tellen.

Het evangelie is een voortdurende aansporing om liefde altijd boven je andere, hardere gevoelens te stellen. Dat vertelt de Bergrede in een reeks spreuken of statements. Het is een levenshouding die geen vast programma hanteert, dat moet je telkens opnieuw zelf uitvinden. De Bergrede is zo ijzersterk omdat er geen regels, geen geboden en verboden in klinken. Er wordt alleen een weg aangeduid, een koers uitgezet : Jullie weten dat je niet moet stelen, niet mag doden of de partner van de buurman of buurvrouw begeren, maar ik Messias Jezus zeg jullie bovendien dit :
Zalig de zachtmoedigen,
Zalig de vredebrengers,
En het eindigt dus allemaal met: 'Wat jij niet wilt dat jou geschiedt, doe dat ook een ander niet'. Een duidelijke koers, maar waarvan de praktijk steeds opnieuw uitgevonden moet worden. Die praktijk zadelt ons vaak op met meer vragen dan antwoorden. Zachtheid en hardheid horen bij elkaar, zoals leven en dood, goed en kwaad bij elkaar horen. Maar we geloven, we weten zelfs met zekerheid waar het gelijk ligt, waar de Weg, de Waarheid en het Leven te vinden zijn. 'De zachte krachten zullen zeker winnen', dichtte Henriette Roland Holst. Wanneer ? Voorlopig niet, daar zitten wij mensen nog te slecht voor in elkaar. Wat we wel weten, wel zien, is dat als wij niet genoeg plaats geven aan die zachte krachten, aan vrede, aan barmhartigheid, ons niet kwetsbaar opstellen, de wereld in chaos terugvalt. Die terugval zien we, horen we op te veel plaatsen aan de gang, ver weg, rondom ons, soms ook in onszelf.

We moeten aan angstige of depressieve gevoelens daarover maar niet teveel kans geven en vooral kijken naar de plaatsten waar het wél goed gaat in dit ondermaanse, waar zachte krachten wél de kans krijgen, zien hoeveel echt geluk, ware gerechtigheid daar heerst, hoeveel liefde. Die plaatsen zijn er gelukkig genoeg, ook hier in Amsterdam. Dan ga je stiekem toch weer hopen dat de Bergrede straks de wereld zal veroveren... dan ga je de Bergrede misschien wel uitdragen, tegen de bierkaai in.

Aan Augustinus, overigens bepaald geen voorbeeld van zachtmoedigheid, wordt het prachtige woord toegeschreven : 'Ama et fac quod vis' : 'Heb lief en doe wat je wil'. Je zou ook die uitspraak een samenvatting van de Bergrede kunnen noemen : 'Heb lief en doe wat je wil'. Augustinus schreef eigenlijk : 'Heb hoogachting voor je naaste en doe wat je wilt', dat is misschien nog duidelijker : hoogachting, dus geen minachting, voor geen mens. Latere generaties hebben daar het meer sprekende en spannende : 'Heb lief en doe wat je wilt' van gemaakt, en dat is het gebleven : 'Heb lief en doe wat je wilt' : een stelregel die kan helpen leven, helpen koers houden.

Verliefde mensen begrijpen dat misschien het gemakkelijkst. Maar met de hoogachting van Augustinus in ons achterhoofd is het duidelijk dat hier niet in de eerste plaats aan verliefde mensen gedacht wordt. Die horen er natuurlijk ook bij, en verliefd zijn is een mooi begin, iets dat je jezelf en anderen graag toewenst, maar die ene op wie je verliefd bent is duidelijk niet genoeg. Met liefde wordt ook niet alleen de passie bedoeld die ons tot scheppen aanzet, die mensen tot minnaars, wetenschappers en kunstenaars maakt. Passie hoort er natuurlijk nog meer bij dan verliefdheid en je mag wensen dat mensen de kunst van het minnen en de kunst van het scheppen, de twee krachten die de wereld doen voortbestaan, in steeds hogere mate beheersen. Passie en verliefdheid zijn fantastische aangevers, maar 'Heb lief en doe wat je wilt' gaat een grote stap verder. Dat is de stap die we in de Bergrede aantreffen, waar menselijke liefde niet alleen over jouw gevoelens gaat maar ook over die van de ander, de mens tegenover je die anders denkt, anders leeft, misschien wel je vijand is. Liefde moet ook begrip zijn, vergeving, kwetsbaarheid, rekening houden met lief en leed van andere mensen, met de ellende waarmee deze wereld worstelt : Heb lief en doe niet aan andere mensen wat jij niet wilt dat aan jou en je geliefden geschiedt. Zo vanzelfsprekend is die conclusie, maar zo moeizaam, zo onmogelijk, lijkt het soms wel, de praktijk ervan....

Hoe dan ook, liefde blijft de mooiste gave is die wij mensen ontvangen hebben, het Godsgeschenk bij uitstek, ja God zelf : Bijbel en theologie vertellen ons dat op 1001 manieren. De scheppende liefde die de wereld in stand houdt is God zelf : liefde is God en God is liefde. De geest in ons die ons doet pleiten voor zachtmoedigheid, vrede, menslievendheid, is God zelf : Iemand in ons verborgen, die ons aanschijn en ook het aanschijn van de dingen buiten ons kan vernieuwen. We hoeven dat niet te begrijpen. De Duitse theoloog Karl Rahner noemt geloven ergens, heel fraai, 'de onbegrijpelijkheid van God een leven lang uithouden'. Gelukkig geldt dat niet voor de liefde. Die hoeven we, hoe onbegrijpelijk ook, niet uit te houden. Daar mogen we in gaan staan, in leven. Alleen zo, door en in en met liefde - ook wanneer je die niet God durft of wilt noemen - is zinvol en vreugdevol menselijk leven mogelijk.. Daarvan getuigt het evangelie, daar roept de Bergrede toe op.

Onze christelijke geloofstraditie staat daarin gelukkig niet alleen, andere profeten, andere godsdiensten, ervaren en belijden eenzelfde geloof, allemaal anders en allemaal in de grond hetzelfde. Daarom trekken we steeds meer samen met die anderen op ! Christenen hebben hun bekeringsdrang en hun meerderwaardigheidsgevoelens achter zich gelaten en zijn een open huis aan het worden voor mensen die anders denken, anders voelen. Joden, Moslims, Hindoes, Boeddhisten en eindeloos veel mensen zonder godsdienst blijken in eerste en laatste instantie eenzelfde menslievendheid na te streven als christenen die zich laten inspireren door de Bergrede. Liefde, dát is God. In die geest te mogen leven brengt mensen bijeen, vernieuwt het aanschijn der aarde.

Tenslotte wil ik nog graag aan herinneren dat het Carnaval is. De meesten van ons hier in het Noorden zullen het, denk ik, deze dagen niet op een hossen zetten, maar toch is is goed te bedenken dat Carnaval bij uitstek het feest is van de zachte krachten. Het hoort bij de oudste feesten van onze en andere beschavingen. Op Carnaval mogen we al ons weten, al onze hardheid en zekerheid relativiseren, lachen met elkaar, over elkaar. Hier zouden we dat, bijvoorbeeld, over de Dominicus, kunnen doen. Dat kunnen we ons veroorloven want onze koers is die van de liefde, en liefde heeft met het verstand in eerste en laatste instantie niet veel te maken. De lach is een goddelijke genade. Ze kan ons kwetsbaar, zachtmoedig, barmhartig maken, nodigt ons op haar manier uit de evangelische koers van de Bergrede te volgen. Een reden te meer dus, vandaag, om aan die koers vast te houden. Zo moge het zijn.

Henk Hillenaar